

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

про основні тенденції зміни значень показників, що застосовуються для розрахунку індексу регіонального людського розвитку

Дніпропетровська обласна державна адміністрація

Середня очікувана тривалість життя при народженні, років

За період з 2015 по 2018 рік середня очікувана тривалість життя при народженні зросла з 69,92 років у 2015 році до 70,91 у 2017 році.

У 2018 році у порівнянні з 2017 роком відмічається незначне зниження очікуваної тривалості життя при народженні (70,91 – у 2017 році, 70,46 – у 2018 році).

Серед ключових факторів, які сприяють поступовому зростанню тривалості життя – поліпшення системи охорони здоров'я, а також медичні досягнення при лікуванні захворювань.

Захворювання органів системи кровообігу та новоутворення є основними причинами смертності дорослого населення.

Первинну медичну допомогу (далі – ПМД) мешканцям Дніпропетровської області надають у 65 центрах первинної медико-санітарної допомоги (далі – центр ПМСД) з мережею із 414 амбулаторій, 342 фельдшерських та фельдшерсько-акушерських пунктів, 1 самостійної амбулаторії загальної практики сімейної медицини, а також в 3 спеціалізованих закладах охорони здоров'я.

Наразі, загальна мережа в області, у тому числі мережа амбулаторій в сільських районах, в цілому задовольняє потребу населення в ПМД.

Зі старту національної кампанії “Лікар для кожної сім'ї” (за даними НСЗУ) з 1748 лікарями (з них – 1618 (92,56%) працюють у закладах комунальної власності) 2503854 пацієнти (78,82% населення області), у тому числі в закладах комунальної власності – 2421808 (96,72%), підписали декларацію про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу,

Середня кількість декларацій на одного лікаря – 1432, з них в закладах комунальної власності – 1497.

Рішенням Дніпропетровської обласної ради від 05 грудня 2014 року № 586-28/IV (зі змінами) затверджена обласна програма “Здоров'я населення Дніпропетровщини на 2015 – 2019 роки” (далі – Програма). Програма включає в себе цілий комплекс заходів, у тому числі:

забезпечення умов безпечного материнства, здорового дитинства та збереження репродуктивного здоров'я населення;

забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, допомоги та лікування ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД у Дніпропетровській області;

заходи розвитку донорства крові та її компонентів;

зниження захворюваності на серцево-судинні хвороби;

профілактика, діагностика та лікування вірусних гепатитів;

лікування хворих на офтальмологічні захворювання;

забезпечення імуносупресивними лікарськими засобами для забезпечення хворих з пересадженими органами;

надання медичної допомоги хворим нефрологічного профілю методом програмного гемодіалізу та перитонеального діалізу;

надання медичної допомоги онкологічним хворим.

В рамках Програми кожного року департаментом охорони здоров'я облдержадміністрації проводяться процедури закупівлі лікарських засобів, витратних матеріалів та виробів медичного призначення з метою забезпечення безперервного дороговартісного лікування пацієнтів певних захворювань. Упровадження Програми дозволяє вирішувати актуальні проблеми в умовах реформування галузі, забезпечувати безкоштовними медикаментами та сучасними лікувальними методиками певні категорії хворих у загрозливих для життя та здоров'я станах.

Рішенням Дніпропетровської обласної ради від 13 грудня 2019 року № 535-20/VII затверджена обласна програма “Здоров'я населення Дніпропетровщини на 2020 – 2024 роки”.

Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення, на 1000 осіб наявного населення, проміле

Питання створення умов для покращення демографічної ситуації в країні – одне з пріоритетних завдань державної влади.

Скорочення чисельності населення у Дніпропетровській області набуло в останні роки сталої тенденції. Основною причиною депопуляції населення є одночасно як високий рівень смертності, так і низький рівень народжуваності.

На 1 січня 2020 року на території регіону проживало 3176,7 тис. осіб, з них у міських поселеннях мешкало 2668,8 тис. осіб (84%), у сільській місцевості – 507,9 тис. осіб (16%).

Упродовж 2019 року чисельність населення області зменшилася на 29,8 тис. осіб. Зміни чисельності відбулися, в основному, за рахунок природного скорочення на 28,4 тис. осіб, або 8,9 осіб на 1000 наявного населення (у 2018 році – 27,2 тис. осіб, або 8,5‰). Міграційне скорочення дорівнювало 1,4 тис. осіб.

Природний рух населення у 2019 році характеризувався суттєвим перевищенням числа померлих над живонародженими: на 100 померлих 44 –живонароджені (у 2018 році – 48). Природне скорочення населення було зафіксоване в усіх містах та районах області, найвищий показник – у м. Нікополі (13,2 особи на 1000 наявного населення), найнижчий – у м. Синельниковому (7,1‰).

Рівень народжуваності зменшився з 7,8 живонароджених на 1000 наявного населення у 2018 році до 7,1‰ у 2019 році. Найбільший коефіцієнт народжуваності був зареєстрований у Софіївському районі (9,8‰), найменший – у м Вільногірську та м. Марганці (по 5,4‰).

Для сучасної демографічної ситуації в області характерні:

зменшення народжуваності, високий показник смертності, відсутність природного приросту;

старіння населення, внаслідок цього – збільшення демографічного навантаження на продуктивне населення;

скорочення чисельності населення за рахунок міжрегіональної міграції.

Основними причинами смерті населення області у 2019 році залишалися хвороби системи кровообігу (67,8%), новоутворення (14,1%), зовнішні причини смерті (5,5%).

Коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просянтиміле

Показник розраховується як відношення кількості померлих від навмисного самоушкодження до середньорічної чисельності наявного населення. Коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження у період з 2015 по 2019 роки поступово зменшувався (з 24,0 – у 2015 році до 20,9 – у 2019 році).

Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу, гривень за 2015–2019 роки показує, що Дніпропетровська область стабільно знаходиться серед областей – лідерів, які мають найвище значення цього показника (2015 рік – перше місце, 2016 рік – друге місце (після Полтавської області), 2017 рік – четверте місце (після Полтавської, Київської та Черкаської областей), 2018 рік – третє місце (після Київської та Полтавської областей), 2019 рік – друге місце (після Київської області).

Протягом вказаного періоду обсяг видатків на душу населення по області постійно перевищував середньоукраїнський показник: у 2015 році – в 1,14 рази, у 2016 році – в 1,18 рази. У 2017 році він упав до 1,02, але, починаючи з 2018 року – зростає, зокрема, у 2019 році він перевищив середньоукраїнський показник в 1,07 рази і склав 14983,7 грн на одну особу.

Збільшення обсягів видатків на душу населення протягом 2015–2018 років відбулося внаслідок збільшення ресурсу місцевих бюджетів: як власних доходів, так і міжбюджетних трансфертів.

Так, доходи місцевих бюджетів області зросли з 13203,3 млн грн у 2015 році до 27745,7 млн грн у 2018 році, або в 2,1 рази. У 2019 році у порівнянні з 2018 роком власні доходи зросли на 14,2 відсотка.

Це сталося як внаслідок закріплення в процесі бюджетної децентралізації за місцевими бюджетами нових податків (податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки, акцизного податку з роздрібною торгівлі, транспортного податку, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), зростання ставок по єдиному податку, індексації нормативної грошової оцінки земель, так і завдяки покращенню адміністрування податків і зборів.

Обсяг трансфертів з державного бюджету збільшився з 13169,4 млн грн у 2015 році до 21906,2 млн грн у 2018 році, або в 1,7 рази. Разом з тим, у 2019 році у порівнянні з 2018 роком у зв'язку з переходом на монетизацію область отримала на 3,8 млрд грн менше субвенцій на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), управління багатоквартирним будинком, вивезення побутового сміття та рідких нечистот, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу.

Крім того, внаслідок переведення на фінансування з НСЗУ закладів первинної медичної допомоги, у 2019 році зменшено обсяг медичної субвенції та субвенції на відшкодування вартості лікарських засобів для лікування окремих захворювань на 0,5 млрд грн.

В цілому, у 2019 році у порівнянні з 2018 роком обсяг трансфертів з державного бюджету зменшився на 13,6 відсотки. Відповідно зменшилися видатки, передбачені за рахунок зазначених субвенцій.

У 2020 році відбувається зменшення обсягів видатків місцевих бюджетів області у зв'язку із недовиконанням планових показників надходжень доходів через зниження ділової активності підприємств та погіршення фінансових результатів їх діяльності, перш за все, в результаті запровадження у країні карантинних заходів.

Так, планові показники січня – липня 2020 року не виконали 46 бюджетів області (із 96), із них 13 місцевих бюджетів перераховують до державного бюджету кошти у вигляді реверсної дотації.

Разом з тим, незалежно від фактичних надходжень доходів органами казначейства відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15.12.2010 № 1132 “Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів” здійснюється перерахування реверсної дотації до державного бюджету, обсяги якої щорічно затверджуються законами України про Державний бюджет України на відповідний рік. У разі незабезпечення в повному обсязі щодакданого перерахування реверсної дотації її неперерахований обсяг перераховується органами казначейства в наступні дні після закінчення відповідної декади. При цьому, будь-які інші видатки з місцевих бюджетів, у тому числі на виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ, не здійснюються.

За звітний період місцеві бюджети області забезпечили перерахування до державного бюджету реверсної дотації у запланованих обсягах на загальну суму 1402,6 млн грн. При цьому, частка реверсної дотації у фактичних надходженнях загального фонду окремих бюджетів склала понад 20%, а саме: по Вербківській об'єднаній територіальній громаді – 32,2%, Богданівській – 25,5 %, Троїцькій – 22,6 %, Першотравневській – 20,8 %.

По обласному бюджету частка вилученого у 2015 – 2019 роках податку на прибуток приватних підприємств коливалася від 11% до 42% і в середньому склала 36,3%, тобто щороку до державного бюджету вилучалася третина належних обласному бюджету коштів. А у 2020 році в умовах дії у державі карантинних обмежень така частка складатиме майже 55% від обсягу прогнозних надходжень податку на прибуток.

З метою недопущення розбалансування місцевих бюджетів та порушення термінів виплати заробітної плати працівникам бюджетних установ облдержадміністрація зверталася до Прем'єр-міністра України та Міністерства фінансів України з пропозиціями щодо внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15.12.2010 № 1132 “Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів”, а саме: здійснювати перерахування реверсної дотації з місцевих бюджетів за умови відсутності кредиторської заборгованості із виплати заробітної плати працівникам

бюджетних установ та інших соціально захищених видатків місцевих бюджетів, або у сумі перевищення залишку коштів на рахунку місцевого бюджету над обсягом такої кредиторської заборгованості.

Крім того, облдержадміністрація пропонувала здійснити перерахунок річної суми реверсної дотації з урахуванням прогнозного зниження надходжень податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток приватних підприємств.

Відношення середньої заробітної плати до мінімальної, разів

Аналіз динаміки показників відношення середньої заробітної плати до мінімальної показав, що працівники Дніпропетровської області стабільно перебувають серед найбільш оплачуваних серед областей України.

Головними факторами впливу на зміну показника є рівень оплати праці та розмір мінімальної заробітної плати, визначеної на державному рівні.

Середньомісячна заробітна плата штатних працівників Дніпропетровської області має тенденцію до постійного зростання, так у 2016 році порівняно з 2015 роком її рівень збільшився на 16,2% (або на 709 грн), у 2017 порівняно з 2016 – на 36,7% (або на 1864 грн), у 2018 порівняно з 2017 – на 27,7%, (або на 1923 грн), у 2019 порівняно з 2018 – на 21,3% (або на 1889 грн).

Загалом середньомісячна заробітна плата за період 2015-2019 років зросла у 2,5 рази: з 4366 грн у 2015 році до 10 751 грн у 2019 році.

Суттєве підвищення урядом мінімальної заробітної плати у 2017 році порівняно з 2016 роком призвело до її зростання у 2,1 рази до рівня 3200 грн. Відповідно, показник співвідношення середньомісячної заробітної плати до мінімальної поступово зростає. У 2017 році середньомісячна заробітна плата перевищувала мінімальну майже у 2,2 рази, у 2018 – у 2,4 рази, у 2019 році – у 2,6 рази.

В області діють обласна, міські та районні робочі групи з питань легалізації виплати заробітної плати та зайнятості населення.

Протягом січня–липня 2020 року відбулось 126 засідань вищезазначених робочих груп, здійснено 1795 обстежень роботодавців щодо легалізації виплати заробітної плати та зайнятості населення.

За результатами проведеної роботи протягом січня–липня 2020 року легалізовано 834 робочих місць, підвищили рівень оплати праці 17 роботодавців.

Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних

Аналіз динаміки рівня працевлаштування зареєстрованих безробітних показав, що протягом останніх п'яти років спостерігалось збільшення показника рівня працевлаштування зареєстрованих безробітних (співвідношення кількості працевлаштованих безробітних за сприяння державної служби зайнятості (в т.ч. самостійно та за договором цивільно-правового характеру) до загальної кількості громадян, які мали статус безробітного протягом звітного періоду) з 38,3% у 2015 році до 49,3% у 2019 році відповідно (додатково: рівень працевлаштування у 2015 році – 38,3%, 2016 – 41,1%, 2017 – 45,8%, 2018 – 47,8%, 2019 – 49,3%).

Так, протягом 5 років (2015 – 2019 роки):

кількість працевлаштованих за сприяння служби зайнятості протягом періоду склала понад 316 тис. осіб; особлива увага приділялась соціально незахищеним категоріям громадян, зокрема, молоді та особам з інвалідністю;

започаткували власну справу за рахунок отримання одноразової виплати допомоги по безробіттю понад 1,9 тис. безробітних;

майже 75 тис. осіб були залучені до участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру.

Одним із факторів, який суттєво впливає на рівень працевлаштування безробітних є професійно-кваліфікаційний дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Існуюча структура вакансій, заявлена підприємствами до служби зайнятості, свідчить про повільні темпи структурних змін в економіці, збереження значної частки робочих місць з несприятливими умовами найму та оплати праці, обмежені можливості інноваційного оновлення робочих місць та слабкість мотивації до продуктивної зайнятості.

Так, станом на 1 липня 2020 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями до служби зайнятості становила 4,9 тис. одиниць, в той час, як статус безробітного мали 42,7 тис. осіб.

Аналіз складу безробітних за професійними групами свідчить про те, що серед зареєстрованих безробітних переважають працівники сфери торгівлі (17,5%), законодавці, вищі державні службовці (16,2%), робітники з обслуговування устаткування та машин (15,9%), фахівці (11,6%), кваліфіковані робітники з інструментом (11,5%) та ін.

Для послаблення дисбалансу між потребами економіки у працівниках певних професій і кваліфікацій, а також зменшення рівня безробіття необхідно удосконалити систему прогнозування потреб ринку праці, а саме: розробити механізм взаємодії суб'єктів ринку праці щодо отримання інформації про існуючі вакансії на зареєстрованому ринку праці, обсяги та структуру підготовки кадрів на виробництві.

Протягом карантину державною службою зайнятості запроваджено низку законодавчих змін, які значно спростили умови реєстрації в службі зайнятості та отримання допомоги по безробіттю на цей період.

Клієнтам державної служби зайнятості пропонується широкий спектр послуг з використанням нових механізмів співпраці: самопрезентації в режимі он-лайн зв'язку (відеореюме, відеовакансії, співбесіди в скайп – зв'язку) та пошук вакансій і резюме по Україні засобами інтернет - ресурсу державної служби зайнятості.

Завдяки сайту державної служби зайнятості реалізовано доступ до нових електронних сервісів (кабінети роботодавців та шукачів роботи, доступ до “Електронної черги”, профорієнтаційні тести онлайн, подача звітності онлайн, презентація статистичних даних про стан ринку праці та діяльність служби зайнятості).

Незважаючи на введення карантину та встановлення обмежувальних заходів з метою захисту здоров'я громадян, державна служба зайнятості як система державних установ продовжує працювати в штатному режимі.

Служба зайнятості продовжує тісну співпрацю з органам місцевого самоврядування та об'єднаними територіальними громадами для вирішення питань зайнятості, створення нових робочих місць та надання соціальних послуг незайнятому населенню.

Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком три – п'ять років, відсотків до загальної кількості дітей такого віку

Відсоток охоплення закладами дошкільної освіти дітей віком від трьох до п'яти років залежить від потужності мережі закладів дошкільної освіти всіх форм власності відповідно до потреб населення та її відповідності конкретній демографічній ситуації, що змінюється щорічно. Тобто, якщо народжуваність збільшувалась значно більшими темпами, ніж створювались нові місця в закладах дошкільної освіти, відсоток охоплення зменшиться. Якщо ж народжуваність падатиме, то і за наявності незначного збільшення кількості місць у закладах, показник відсотка охоплення збільшиться. Тому цей показник є некоректним. Показник охоплення закладами дошкільної освіти дітей віком три – п'ять років від загальної кількості дітей такого віку (далі – показник) протягом 2018 – 2019 років у Дніпропетровській області як зменшувався, так і збільшувався на певних етапах, але залишався вище середнього по Україні.

Таке коливання показника пояснюється тим, що, по-перше, дошкільна освіта у закладах дошкільної освіти не є обов'язковою. У п. 5 ст.9 закону України “Про дошкільну освіту” зазначено, що діти можуть здобувати дошкільну освіту не лише в закладах дошкільної освіти, а також у сім'ї – за сімейною (домашньою) формою здобуття дошкільної освіти, а також за допомогою фізичних осіб, які мають педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, фізичних осіб-підприємців, основним видом діяльності яких є освітня діяльність.

По-друге, протягом 2015 – 2019 років спостерігалось зменшення створених (відкритих) місць в закладах дошкільної освіти, а до закладів дошкільної освіти прийшли діти, народжені в період стабільного економічного стану.

По-третє, у зв'язку зі складною економічною ситуацією в Україні, що спостерігається протягом останніх років, матері, які бажають вийти на роботу раніше, ніж дитині виповнилося три роки, влаштовують до закладів дошкільної освіти дітей починаючи з двох років, що дозволено чинним законодавством. Таким чином, збільшення кількості дітей третього року життя, що отримують дошкільну освіту, не враховується у “чистий показник охоплення закладами дошкільної освіти дітей віком три – п'ять років, відсоток до загальної кількості дітей такого віку”, тим самим зменшуючи його.

Демографічна ситуація та економічний стан країни є факторами основними та об'єктивними, вплинути на які облдержадміністрація не може. Проте, облдержадміністрацією постійно ведеться робота з органами місцевого самоврядування щодо створення нових місць у закладах дошкільної освіти та будівництва нових об'єктів.

Кількість випускників вищих навчальних закладів I – IV рівня акредитації, відсотків до загальної кількості населення у віці 25 – 70 років

Відповідно до чинного законодавства у сфері освіти, зокрема законів України “Про вищу освіту”, “Про фахову передвищу освіту”, в області функціонують заклади вищої освіти (колишні вищі навчальні заклади III - IV рівнів акредитації) та заклади фахової передвищої освіти (колишні вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації).

Проаналізувавши, в межах компетенції та наданих повноважень, динаміку вищезазначеного показника за останні п’ять років слід зазначити, що період 2015–2019 роки зазначений показник мав тенденцію до зменшення (2015 рік –1,7; 2016 рік –1,5; 2019 – 1,3). В період з 2016 року по 2018 рік показник залишався стабільним (1,5). У 2017–2018 роках показник по Україні також складає 1,5.

Показник кількості випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти, відсотків до загальної кількості населення у віці 25–70 років, вираховується на підставі наступних показників: показника прийому та випуску із закладів вищої та фахової передвищої освіти у звітному році; показника загальної кількості населення у віці 25–70 років.

Проаналізувавши показник Дніпропетровської області, можна припустити, що щорічне зменшення показника у 2015–2019 роках спричинене:

- зменшенням кількості випускників закладів загальної середньої освіти;
- зменшенням чисельності населення;

- запровадженням широкого конкурсу та пріоритетності під час конкурсного вступу до закладів вищої освіти, за яким бюджетні місця надаються не конкретним закладам освіти, а здійснюється алгоритмічний розподіл вступників за їхніми конкурсними балами та обраними пріоритетами;

- запровадженням з 2018 року у закладах фахової передвищої освіти для здобувачів освіти, які здобули повну загальну середню освіту, проходження державної підсумкової атестації у формі зовнішнього незалежного оцінювання та відрахування здобувачів освіти, які не склали державну підсумкову атестацію у формі зовнішнього незалежного оцінювання без отримання диплому.

Зазначені причини впливають на те, що більшість абітурієнтів під час вступу і визначення пріоритету віддають перевагу університетам, навчання в яких дозволяє здобути місце роботи у престижних компаніях (підприємствах, державних установах) з високою оплатою праці та проживанням в місцях з розвинутою соціально-економічною інфраструктурою.

Таким чином, молодь обирає Київ, Харків, Львів. Вплив на покращення зазначеного критерію можливий шляхом створення в області сприятливого соціально-економічного клімату, залучення інвестицій та створення робочих місць з високою оплатою праці.

Директор департаменту
економічного розвитку
облдержадміністрації

Петро ЛАШИН